

Таким чином, флорокомпонентна лексика не лише є складовою поетичного мікросвіту Тараса Шевченка, а й постає невичерпним джерелом знань про природу рідного краю, традиційні ремесла селян, їх уявлення, вірування та звичаї.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Тарас. Твори: В 5-ти т. Т. 5 / Прим. В. Бородіна. – К.: Дніпро, 1985. – 525 с.
2. Шевченко Т. Г. Кобзар (приміт. Є. К. Нахліка; іл. худож. В. І. Лопати. – К.: Всеукраїнське товариство «Просвіта»), 1993.
3. Кондратюк А. І. З вишневого саду: Наук.-худож. оповідання: Для серед. та ст. шк. віку / Передм. В. Скуратівського. – К.: Молодь, 1991, 192 с.
5. Рута садова (*Ruta graveolens*) / – Режим доступу: <http://fitoapteka.org/herbs-r/1175-ruta-graveolens/>
5. Не кидай матері... / Шевченківський словник, т. 2. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn27.htm>
6. Кримський А. Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: відтворення з авторського макету 1930 р. [автор передм. А. Ю. Чабан]. – Черкаси: Вертикаль, 2009.
7. Влад Марія. Стрітенне: Кн. гуцульських звичаїв і вірувань. – К.: Укр. письменник, 1992. – 223 с.

Стоцька І.В.

аспірант,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

БАЗОВІ КОНЦЕПТИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

До ключових концептів культури входять такі абстрактні імена, як доля, совість, воля, гріх, закон, батьківщина та ін. Вони мають велике значення в колективній мовній свідомості, а тому їх дослідження є актуальною проблемою. Доказом цього є поява словників концептів культури.

У концептуальній та мовній картинах світу людини вагоме місце посідає феномен пісні. Мовна картина світу включає в себе значення, виражені концептами. Слово «концепт» у протермінологічній функції почало активно вживатися в лінгвістичній літературі на початку 90-х років. В. Кузнецов визначає концепт так: «Концептом є загальне ментальне значення..., те, що називають також значенням...». Таке твердження підтримували В. Гумбольдт, Г. Фреге, А. Черч [4, с. 21]. В. Долинський та Л. Чернейко стверджують, що термін концепт не новий у лінгвістиці. Традиційно він ототожнюється з терміном поняття. Розуміння цього терміна не можна вважати усталеним, враховуючи те, що у лінгвістичних дослідженнях він вважається синонімом «значення слова»; розглядається як ідея, не пов'язана з мовними засобами» [1, с. 37]. Є багато підходів до розуміння цього терміна. Наприклад, Е. С. Кубрякова вважає, що концепт – «термін, який слугує поясненням одиниць ментальних або психічних ресурсів нашого пізнання і тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна

одиниця пам'яті, ментального лексикону концептуальної системи і мови розуму, всієї картини світу, відображеної в людській психіці» [3, с. 91]. Дане поняття відповідає уявленню про значення, якими людина користується в процесі мислення і які відображають досвід і знання, а також результатів усієї людської діяльності і процесів пізнання світу у вигляді «квантів» знання.

Концепт, що фіксує певний рівень знань, включає в себе ознаки, які стосуються сфери ідеального. «В умовах тексту концепт розглядається як «стискання» смислового коду: в одному слові може міститися об'ємний ідеальний зміст, який узагальнює бачення про духовні цінності» [6, с. 99].

За визначенням Ю. С. Степанова, «концепт – це ніби згусток культури в свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини» [7, с. 40].

Н. С. Новикова та Н. В. Черемисина відзначають, що «концепт» нерідко використовували в науці як синонім до терміна «поняття». Але останнім часом ці терміни почали розмежовувати [7, с. 41]. Термін «поняття» в основному вживається в логіці, філософії та мовознавстві, а «концепт» – в математичній логіці і культурології.

Л. І. Мацько визначає концепт як «мовну одиницю, що несе квант знання і в індивідуальній колективній свідомості мовців» [2, с. 111]. На її думку, концепт є «вмістилищем і засобом втілення уже набутих і нових знань, уявлень, образів і традицій, культурних стандартів загальних людських і національних стереотипів» [5, с. 111].

Як визначає Т. А. Космеда [2, с. 115], концепти виникають у процесі побудови речення, передачі інформації про предмети чи явища і несуть в собі об'єктивну чи суб'єктивну інформацію, тому одні й ті ж явища, предмети, поняття можуть оцінюватися позитивно чи негативно.

Концепти об'єднуються на певному ментальному рівні так званою концептуальною системою, яка «конструюється ще на довербальній стадії існування людини, формується протягом розвитку людства, втілюючись у мовні форми...» [2, с. 151].

Базовими концептами української вокальної культури, співвіднесеними з проявами людської діяльності в сфері музичного мистецтва, є пісня і наспів.

Термін пісня виступає ядром мікросистеми українського музичного мистецтва, він входить у всі значення назв різних пісень в якості архісеми:

Альба – ранкова пісня, музично-поетичний жанр трубадурів та мінезингерів [8, с. 10];

балада – у середні віки пісня народного походження, що супроводжувала танець [8, с. 19];

гімн – загальна назва різних за змістом урочистих пісень на честь богів, святих героїв, святкових та історичних подій, військових перемог, громадських актів, певних соціальних груп, спортивних федерацій та культурних організацій і т. ін. [8, с. 19];

елегія – п'єса сумного, журливого характеру [8, с. 18];

канцона – багатоголосні пісні, стилізовані в народному дусі, а також їх інструментальні переклади [8, с. 108];

серенада – лірична вечірня або нічна пісня, спочатку призначена для виконання трубадуром під вікнами коханої, а згодом запроваджена в оперній та камерній вокальній музиці [8, с. 238].

Концепту пісня властива висока культурно-естетична оцінка. В більшості поетичних творах пісня виражає позитивні людські емоції і розкривається через такі концепти, як **радість, свято, гуляння**, співвідноситься з епітетами **шумний, радісний, задоволений**: *У рідному краї і серце співає, // Лелеки здалека нам весни несуть. // У рідному краї і небо безкрає, // Потоки, потоки, мов струни, течуть* (М. Бакая. У рідному краї);...*І тумани, і роси краплисті, // І героїв славетних життя, – // І мале босоноге дитя, // Що біжить радо з піснею в поле // І сміється, хоч ніженьки коле!..* (Я. Черняк. Україні); *Привітний і світлий наш сонячний дім, // Як радісно й весело жити у нім. // Тут мамина пісня і усмішка тата. // В любові й добрі тут зростають малята* (А. Німенко. Сонячний дім); *В садах і дібровах в вечірні часи // Чарує нас пісня дзвінка солов'їна // І чути співочі дівчат голоси,- // Пісенна моя Україна* (Микола Верещака. Моя Україна).

Для пісні характерні поняття, пов'язані з **розлукою, зрадою, нерозділеним коханням, прощанням**: *Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш, // Як мучує довгими ночами, // І як літа вже за літами // Свій біль, свій жаль, свої пісні // У серці здавлюю на дні* (І. Франко. Чого являєшся мені у сні?).

Аналізуючий концепт може набути значення, пов'язане з **чаклунством, ворожінням**, воно буває **чорним, тривожним**: *Народна пісня, дума чи романс // У душу лється і заповняє // Та заворожує, чаклує нас, // І в саме серце раптом проникає* (Н. Красоткіна. Народна пісня).

Для багатьох поетів пісня сприймається як **потреба, сенс життя**: *Хотіла б я піснею стати // У сюю хвилину ясну, // Щоб вільно по світі літати, // Щоб вітер розносив луну. // Щоб геть аж під ясні зорі // Полинати співом дзвінком, // упасти на хвилі прозорі, // Буяти над морем хибким* (Леся Українка. Хотіла б я піснею стати...); *Сім струн я торкаю, струна по струні, // Нехай мої струни лунають, // Нехай мої співи літають // По рідній коханій моїй стороні* (Леся Українка. Si (Settina)).

Іноді даний концепт асоціюється у поетів з такими ключовими словами, як **печаль, смуток, сльози**: *І буде все таким, що вмерти би волів: // Тектимуть по щоках гарячі, п'яні сльози... // У гуркоті коліс – і регіт, і погрози, // І смерті заклики, прокльони й дикий спів* (Поль Верлен. Калейдоскоп); *Пісня, моя ти сердечна дружино, // Серця відродо в дні горя і сліз, // З хати вітця, як єдинеє віно, // К тобі любов у життя я приніс* (І. Франко. Пісня і праця).

Таким чином, серед домінуючих значень, які входять в концептуальну структуру пісні, виділяють такі, як:

- 1) людські емоції – позитивні (радість, веселощі) і негативні (смуток, печаль);
- 2) людські почуття – позитивно забарвлені (любов, пристрасть) і негативно забарвлені (безумство);
- 3) людські якості – краса, грація. Серед основних також виділяються значення, пов'язані з чаклунством, ворожінням.

Список використаних джерел:

1. Залевская А. А. Психолінгвістический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 36–44.
2. Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2000. – 349 с.
3. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г. и др. – М., 1996. – С. 90–93.

4. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. – М., 1991. – С. 21.
5. Мацько Л. І. Українська мова: сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Х., 2012. – С. 111.
6. Синельникова Л. Н. Лирический сюжет в языковых характеристиках / Л. Н. Синельникова. – Луганск: РИООП, 1993. – С. 99.
7. Степанов Ю. С. Константы: слов. рус. культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки рус. культуры», 1997. – С. 40–41.
8. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. – Вид. 2-ге, переробл. і доп. / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2009. – 352 с.

Стремоухова Л.Б.

викладач,

*Маріупольський механіко-металургійний коледж
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

ПОХОДЖЕННЯ ПРІЗВИЩ

Під час величезного обсягу інформації, наданої такими джерелами, як медіа, Інтернет, соціальні мережі, є дуже складним мотивувати студента до навчання, систематичної роботи. Студентів однієї з навчальних груп я вирішила зацікавити результатами роботи над походженням їхніх прізвищ. Без прізвища сьогодні неможливо уявити наше життя. Це наше сімейне ім'я. Але далеко не кожний замислюється над тим фактом, що ще до середини XIX сторіччя прізвище було скоріше винятком з правил. Сьогодні це звучить як нонсенс. А між іншим масове «виробництво» і присвоєння прізвищ почалося на Русі після скасування кріпацтва в 1861 році. В Європі ж найменування типу сучасних прізвищ прийшли на зміну сімейним назвам римлян ще в XII сторіччі. На території західноукраїнських областей, які входили до складу Австрії, прізвища юридично були закріплені лише декретом імператора Йосифа II від 1 листопада 1870 року, який зобов'язував кожного мати прізвище. Контакти українського народу з іншими націями і народностями послужили витоком до існування в Україні прізвищ, різноманітних за своїм походженням. Ось які тлумачення прізвищ своїх студентів я знайшла (наводжу лише частину прізвищ).

Ертман Христина. Володарі цього прізвища можуть гідно оцінити історію свого роду, оскільки їх прізвище відносять до численного пласту єврейських прізвищ, носії яких залишили чималий слід в європейській культурі. Історія виникнення єврейських прізвищ взагалі унікальна. Для їх утворення були використані різні мови – німецька, ідиш, іврит, польська, російська, білоруська та інші. У середині XIX сторіччя влада Росії розробила заходи з присвоєння євреям спадкових прізвищ, яких ті взагалі не мали. Це було продовженням практики, започаткованої в Австро-Угорщині ще в 1797 році і державах Німеччини в 1807-1834 роках. Швидше за все, прізвище Ертман походить від німецьких слів «erde» («земля») і «mann» («людина»). Таким чином, прізвище в цілому можна перекласти як «людина землі». Таке іменування могли дати хліборобові або людині, яка мала великий власний земельний наділ. На думку деяких дослідників, в основі